

9. Мойсеєнко С. М. Основні підходи та методи дослідження дискурсу. *Передовий науково-практичний досвід – 2009*: Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв: НУК, 2009. – URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/moiseienko_osnovni.pdf
10. Тюрина С. Ю. Дискурс как объект лингвистического исследования. Владимир, 2008. – URL: <http://www.vfnglu.wladimir.ru/files/netmag/v3/ar11.doc>
11. Coulthard M. *An Introduction to Discourse Analysis*. Longman, 1993.
12. Harris Z. S. *Discourse Analysis*. // Linguistic Society of America. *Language*. № 25(1). 1952. P. 1–30. – URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
13. Oxford Advanced Learner's Dictionary.
14. Scollon R. *Mediated Discourse as Social Interaction*. London: Routledge, 2001. 350 p.

Horbatko A. Approaches to the definition of media discourse in the English mass media.

The article considers the peculiarities of media discourse in linguistic theory. The definitions of "discourse", "media discourse" are given and its main varieties are indicated. Typological and structural-organizational features of media discourse as a separate phenomenon in linguistics are analyzed.

Key words: *discourse, discourse studies, media discourse, media space, typology of media discourse, classification of media texts, research methods.*

А. А. Древаль

Науковий керівник – доц. О. В. Багацька

СПОСОБИ МОДЕЛЮВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕРСОНАЖА ШЕРЛОКА ХОЛМСА У СУЧАСНОМУ БРИТАНСЬКОМУ ТЕЛЕСЕРІАЛІ SHERLOCK. SEASON 1

У статті розглянуто способи моделювання мовної особистості персонажа, здійснено класифікацію характеристик персонажа за соціолінгвістичними, психолінгвістичним та лінгвокультурними чинниками. Досліджено причини, за якими головний персонаж успадкував певні риси характеру та проаналізовано складові риси мовного образу досліджуваного персонажа.

Ключові слова: *мовна особистість, підходи до моделювання мовної особистості, соціолінгвістичний чинник, психолінгвістичний чинник, лінгвокультурологічний чинник.*

Постановка проблеми. Найпоширенішим пізнавальним інструментом у вивченні мовної особистості є моделювання її структури. Інтегративний характер мовної особистості передбачає наявність різних підходів до побудови таких моделей. Будь-яка з них лише частково «охоплює» природу феномена, висвітлюючи в ньому те, що важливо з певної точки зору. Пріоритет в освоєнні цього підходу безумовно належить лінгвістиці, в якій представлені різні варіанти моделей мовної особистості, персонажів художніх творів зокрема.

Мета. У статті ми ставимо за мету розглянути способи моделювання мовної особистості персонажа, здійснити класифікацію характеристик персонажа за соціолінгвістичними, психолінгвістичним та лінгвокультурними чинниками; дослідити причини за якими головний персонаж

успадкував дані риси характеру та проаналізувати складові риси його мовного образу.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням способів моделювання мовної особистості присвячені роботи Карасика В. І. «Мовне коло: особистість, концепти, дискурс», в якій обговорюються актуальні проблеми лінгвокультурології та теорії дискурсу, пропонується типологія мовних особистостей у ціннісному, пізнавальному та поведінковому аспектах; Конецької В. П. «Соціологія комунікацій. Міжнародний університет бізнесу та управління» у якій представлені основи теорії соціальної комунікації, види комунікативних систем, рівні комунікації; Г. В. Ейгера «Мова та особистість» у якій мовна особистість, являє собою єдність мовної свідомості і сукупність мовних практик.

Виклад основного матеріалу. Лінгвокультурологічна модель мовної особистості В. І. Карасика базується на визнанні нерозривного зв'язку етнокультурних і соціокультурних початків в людині, з одного боку, і індивідуальних особливостей з іншого [13, с. 95].

Мовна особистість розглядається В. І. Карасиком як єдність мовної діяльності і мовної організації людини. Вони тісно пов'язані між собою, але не тотожні одне одному, співвідносячись як явище і сутність [5, с. 38]. У мовній організації людини автор виділяє п'ять аспектів: 1) мовна здатність як органічна можливість навчитися вести мовне спілкування (сюди входять психічні та соматичні особливості людини); 2) комунікативна потреба, тобто адресатно, спрямованість на комунікативні умови, на учасників спілкування, мовний колектив, носіїв культури; 3) комунікативна компетенція як вироблене вміння здійснювати спілкування в його різних регістрах для оптимального досягнення мети, компетенцією людина опановує, в той час як здатності можна лише розвинути; 4) мовна свідомість як активне вербальне «відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу»; 5) мовна поведінка як усвідомлена і неусвідомлена система вчинків, які розкривають характер і спосіб життя людини [6, с. 7].

У рамках психологічного підходу, як правило, поняття мовної особистості активно не використовується. Н. Хомський, наприклад, виходив з обмеженості його пояснювальних можливостей, вважаючи, що структура мовної особистості позбавлена динамізму [14, с. 32]. В межах дослідження частіше виявляється феномен мовної здатності, в розумінні якого склалося два основних підходи: 1) мовна здатність успадковується, відповідно, вихідний матеріал закладений в людині від народження (Н. Хомський,

Е. Ленненберг), 2) мовна здатність формується на основі нейрофізіологічних передумов, але, будучи соціально обумовленою, реалізується тільки в діяльності і за її правилами.

З позицій соціології комунікації основний інтерес представляє структура прагматичної характеристики мовної особистості, яка включає в себе три параметра: мотиваційний, когнітивний і функціональний [8, с. 68]. Центральним елементом є мотивація, природа якої може трактуватися по-різному.

Мотив запускає діяльність, вказуючи, що саме потрібно суб'єкту в даний момент і визначає «зону цілей». **Когнітивний** параметр являє собою набір характеристик, відповідальних за формування внутрішнього світу мовної особистості в процесі накопичення індивідуального пізнавального досвіду. **Функціональний** параметр описується трьома характеристиками, що визначають ступінь комунікативної компетентності мовної особистості. До них відносяться: 1) практичне володіння індивідуальним запасом вербальних і невербальних засобів для актуалізації процесу комунікації; б) вміння варіювати комунікативними засобами в залежності від зміни комунікативної ситуації; в) конструювання дискурсу відповідно нормам обраного комунікативного коду і правилами мовного етикету [12, с. 202].

Прокласифікувавши існуючі підходи до типологізації мовної особистості, в якості моделі мовної особистості застосованої в даній роботі, що базується на єдності соціолінгвістики, лінгвокультурології та психолінгвістики, пропонується розгляд особистості носія мови крізь мовну діяльність.

Розглянемо **соціолінгвістичний чинник**, який визначає мовну особистість, оскільки бере участь у дослідженні взаємодії між мовою та різними соціальними факторами, такими як: риси зовнішності, професійні якості, оточуюче середовище, соціальний клас, культурні норми тощо.

Аналізуючи персонажне мовлення в телесеріалі Sherlock. Season 1 та зображене в ньому суспільство, слід підкреслити, що Шерлок Холмс – людина ХХІ століття, яка відповідає вимогам сучасного британського соціуму. Досліджуючи соціолінгвістичний чинник мовної особистості, основна увага нами приділяється тому, яким чином у телесеріалі зображений головний персонаж за допомогою використання ним англійської мови, і чи впливає це на певні способи мислення про його місце у суспільстві [2, с. 63].

У зовнішньому вигляді детектива поєднуються дві домінуючі риси: з одного боку, деяка втома, «пошарпаність», з іншого – відчуття сили,

як фізичної, так і сили характеру. У нього худорляве обличчя і статура. Детектив зазвичай підтягнутий, має атлетичну статуру, оскільки в ході розслідувань йому нерідко доводиться брати участь у гонитві за злочинцем і, навіть, застосовувати фізичну силу для його затримання [3, с. 115].

Щодо його професійних якостей, слід зазначити, що Шерлок Холмс ніде не служить і заробляє тим, що, розкриває загадкові злочини. Дрібні пропажі і крадіжки його абсолютно не хвилюють [1, с. 115]. Головне – заплутаний сюжет і геніальна розгадка. Холмса переслідує нудьга у повсякденному житті.

«Sherlock: The impossible suicide. No point sitting at home, when there's finally something fun going on.

Mrs. Hudson: Look at you, all happy! It's not decent.

Sherlock: Who cares about decent? The game, Mrs. Hudson, is on!».
(«Етюд в рожевих тонах») [16].

Наш персонаж у зв'язку із професією увібрав в себе не дуже корисні для нього якості, такі як ігнорування, роздратування та амбіційність, детектив із серіалу нагадує «дорослу дитину»: береться лише за ті справи, які йому цікаві, ігнорує щось, якщо йому це не подобається, і дратується, коли щось йде не так, як йому хотілося б, і багатьом він здається нестерпним.

«John: What happened about that case you were offered?

Sherlock: Jaria diamond? – Not interested.» («Сліпий банкір») [16].

Проаналізуємо **психолінгвістичний** чинник мовної особистості, що впливає на різні психологічні фактори, що контролюють процеси засвоєння, розуміння та використання мови людьми пов'язані із особистісними рисами характеру, гендерними особливостями, тощо [10, с. 20].

Шерлок народився 6 січня 1983 р. і провів своє раннє дитинство в Масгрейв Холі, будинку родини Холмсів, який знаходиться десь у сільській місцевості. Його виховувала його мати (геніальний математик), поряд із батьком, який описує себе як «дурня» порівняно з дружиною. Він виріс зі своїм старшим братом Майкрофтом (на сім років старшим за нього), який у подальші роки, як стверджує Шерлок, принизить його. Серед безлічі рис характеру, найбільш вираженими у нашого головного героя є: іронічність (близька до сарказму), соціопатія, спостережливість, схильність демонструвати перевагу, самовпевненість, незворушність, і холонокровність – риси, властиві англійським детективам.

«Scherlock: Mrs. Hudson has given me a special deal. Her husband got himself sentenced to death in Florida. I was able to help her out.

John: You stopped her husband being executed?

Sherlock: Oh, no, I ensured it.» («Етюд в розжевих тонах») [16].

Шерлок Холмс виробив спостережливість у собі довгими роками тренування, бо спостережливість, як і будь-яку іншу здатність розуму можна вдосконалювати. *«I observe everything. From what I observe, I deduce everything. When I've eliminated the impossible, whatever remains, no matter how mad it might seem, must be the truth»* – пише Холмс на сторінці свого сайту «The science of deduction» [16].

Детектив добре знає про свої якості, які роблять його розумнішими в порівнянні з іншими, і не боїться згадувати про них, роблячи це по-своєму. Він – консультуючий детектив як він представив себе Джону: *«I'm consulting detective. Only one in the world. It means when the police are out of their depth which is always, they consult me.» («Етюд в розжевих тонах»)* [16]. Протягом серії Шерлок постійно використовує в своїй мові спеціальну лексику і терміни, він бачить те, що інші не бачать, тому що він «не скований» нормами громадськості [11, с. 51]. Він безпосередньо говорить людині, що та не гідна його уваги або часу через свою дурість, що свідчить про його самовпевненість. Шерлок – надмірно самовпевнений (іноді це діє проти нього), він виставляє напоказ свою перевагу, принижуючи цим інших людей.

«Sherlock: Anderson, do not talk out loud. You low the IQ of the whole street.» («Етюд в розжевих тонах») [16].

Що стосується його особистого життя: Шерлок Холмс – переконаний холостяк, який жодного разу, за його словами, не випробував ні до кого романтичних почуттів. Коли в житті детектива з'являється доктор Ватсон, оточуючі починають часто натякати на нетрадиційну орієнтацію головних героїв. Та Шерлок не зважає на їхню думку, в той час коли Джон хвилюється щоб ніхто так не подумав:

«John: You don't have a girlfriend, then?»

Sherlock: Girlfriend? No, not really my area.

John: Mm. All right. Do you have a boyfriend? Which is fine, by the way.

Sherlock: I know it's fine.

John: So you've got a boyfriend, then.

Sherlock: No.

John: Right. OK.» («Етюд в розжевих тонах») [16].

Варто зазначити про його байдуже відношення до жінок. У першому епізоді «Етюд в розжевих тонах» Шерлок розмовляє з колегою патологоанатом, молодою, сором'язливою та вродливою дівчиною Моллі Гупер. Коли Моллі нафарбувала губи, Шерлок не зробив їй компліменту,

але підкреслив це як факт, поставивши її у незручне положення, що свідчить про прояв його незворушності. В той момент як Моллі намагалась запросити його на каву, він уникнув відповіді на запрошення, але від кави не відмовився. В цьому випадку він проявив себе нетолерантно по відношенню до дівчини.

«Molly: Listen, I was wondering. Maybe later, when you are finished...»

Sherlock: You`re wearing lipstick. You weren`t wearing lipstick before.

Molly: I, er... I refreshed it a bit.

Sherlock: Sorry, you were saying?

Molly: I was wondering if you`d like to have coffee.

Sherlock: Black, two sugars, please. I will be upstairs.

Molly: Ok.» («Етюд в рожевих тонах») [16].

Розглянемо **лінгвокультурний** чинник мовної особистості, який відображає особливості професійної діяльності детектива, що пов'язані із етнічною приналежністю, національними та культурними особливостями, а в більш широкому плані – зумовлені специфікою всієї британської лінгвокультурної спільноти [4, с. 66]. Виокремлюючи лінгвокультурний образ Шерлока Холмса, можна підтвердити гіпотезу, що він несе відбиток британської культури і відображає основні властивості національної ментальності. Серед рис що характеризують його як корінного британця є: тяга до науки та мистецтва, дисциплінованість, стриманість, дотепність [7, с. 8].

В Англії ніжність і любов у взаєминах між дітьми і батьками не спостерігається, що відобразилось на характері головного персонажа у якості незворушності. Дисципліна у взаєминах дітей і батьків жорстка [9, с. 21]. Тож не дивно, що в розмові з Ватсоном про відносини з сім'єю Холмс зазначає: *«We have what you might call a difficult relationship.»* («Етюд в рожевих тонах»). Одним із прикладів його відносин з сім'єю, де можна спостерігати напруженість у стосунках з сім'єю, є діалог Майкрофта з Шерлоком:

«John: Sherlock...that's him, that's the man I was talking to you about.

Sherlock: I know exactly who that is.

Mycroft: So...another case cracked. How very public-spirited. Though that's never really your motivation, is it?

Sherlock: What are you doing here?

Mycroft: As ever, I'm concerned about you.

Sherlock: Yes, I've been hearing about your "concern".

Mycroft: Always so aggressive. Did it never occur to you that you and I belong on the same side?

Sherlock: Oddly enough...no.

Mycroft: We have more in common than you'd like to believe. This petty feud between us is simply childish. People will suffer. And you know how it always upset Mummy.

Sherlock: I upset her?

Mycroft: Me?

Sherlock: It wasn't me that upset her, Mycroft.

John: No. No, wait... Mummy? Who's Mummy?

Sherlock: Mother. Our mother. This is my brother – Mycroft. Putting on weight again?

Mycroft: Losing it, in fact.

John: He's your brother?

Sherlock: Course he's my brother.

John: So he's not...

Sherlock: Not what?

John: I don't know...criminal mastermind?

Sherlock: Close enough. » («Етюд в рожевих тонах ») [16].

Сучасні англійці вважають володіння собою головною перевагою людського характеру [15, с. 89]. Найяскравішим проявом стриманості Шерлока Холмса є його самооцінка: «*I've always been able to keep myself distant. Divorce myself from feelings.*».

Специфіка британського гумору – загальновідома. Почуття гумору є національною рисою англійців: в жодній країні не вміють так сміятися над собою, як в Англії. У серіалі багато прикладів іскрометного англійського гумору.

«Sherlock: Are you all right? – Yes, of course I'm all right. Well, you have just killed a man.

John: Yes, I...

Sherlock: That's true, isn't it?

John: But he wasn't a very nice man.

Sherlock: No. No, he wasn't, really, was he?

John: Frankly, a bloody awful cabbie.

(CHUCKLES)

Sherlock: That's true, he was a bad cabbie. You should have seen the route he took us to get here.

John: Stop! We can't giggle, it's a crime scene. Stop it.

Sherlock: You're the one who shot him.

John: Keep your voice down! » («Етюд в рожевих тонах ») [16].

Висновки. Аналізуючи риси англійського національного характеру, не можна не відзначити, що він сповнений парадоксів. Парадоксальність англійців проявляється в образі Шерлока Холмса. Логіка, здоровий глузд, холонокровність, неупередженість – це неповний перелік властивостей, які притаманні цьому детективові. Шерлок Холмс є прихильником інноваційних способів ведення розслідування, він любитель і професіонал одночасно, він індивідуаліст і егоцентрик (як звичайний англієць). Дослідники Великої Британії особливо підкреслюють, що не можна розділити такі складові англійського характеру як раціональність і ексцентричність. Раціональність нарівні з ексцентричністю знаходяться у англійців в пошані, може бути, тому Шерлок Холмс, що володіє і тим і іншим, є улюбленим героєм англійців.

Оскільки мовна особистість – надскладний феномен, то модель мовної особистості передбачає багатоаспектність, багатоструктурність та багаторівневість. Ці принципи реалізовані в різних моделях мовної особистості, розроблених у мовознавстві та інших соціально-гуманітарних науках і відповідають вирішенню конкретних дослідницьких завдань, але разом з тим такі, що містять такі інваріанти, як визнання мовної здатності як вихідної основи формування мовної особистості та мовної діяльності як ключового фактора формування мовної особистості. З погляду соціально-філософського підходу мовна особистість розглядається як єдність соціально-культурної основи, індивідуального дискурсопородження та внутрішньої системи цінностей.

Розгляд моделей мовної особистості у соціально-філософському ракурсі з урахуванням парадигматики, дозволяє вивчити лінгвістичні способи репрезентації цих структурних компонентів моделі мовної особистості як учасника соціально-мовної комунікації що є перспективою дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Holtgraves Thomas M. Language as Social Action: Social Psychology and Language Use Mahwah. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2002. 232 p.
2. Wolfson N. The Bulge: A Theory of Speech Behavior and Social Distance Second Language Discourse: A Textbook of Current Research / N. Wolfson. Norwood: N.J., 1988. P. 55-83.
3. Вахтин Н. Б., Головкин Е. В. Социология и социолингвистика языка. СПб: Издательский центр «Гуманитарная Академия» Европейский университет в Санкт-Петербурге, 2004. 336 с.
4. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. № 1. С. 64-72.
5. Ейгер Г. В. Язык и личность: учебное пособие. Харьков: Изд-во ХГУ, 1991. 79 с.
6. Карасик В. І. Мовний коло: особистість, концепти, дискурс. Москва: ГНОЗИС, 2004. 390 с.

7. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии. *Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности*: сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2001. С. 3-16.
8. Конечкая В. П. Социология коммуникаций. Учебник. Москва: Международный университет бизнеса и управления, 1997. 304 с.
9. Кузнецова Е. И. Медиальность и медиакультура как факторы динамики социальной среды: автореф. дис. ... докт. филос. наук. Нижний Новгород, 2010. 37 с.
10. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации. *Синтаксис текста*. Москва: Наука, 1979. С. 18-36.
11. Леонтьев А. А. Психолингвистический аспект языкового значения. *Принципы и методы семантических исследований*. Москва: Наука, 1976. С. 46-72.
12. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии: учеб. пособие для вузов по спец. "Психология" / под ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой. Москва: Смысл, 2000. 509 с.
13. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика. Москва: Аспект Пресс, 2000. 207 с.
14. Хомський Н. Мова і мислення. Москва: Изд-во МГУ, 1972. С. 7.
15. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика. Теория, проблемы, методы. Москва: Либроком, 2012. 176 с.
16. Sherlock, Season 1, episode 1 transcript: A Study in Pink, part 1. – URL: <https://arianedevere.livejournal.com/43794.html>

Dreval A. Ways of modeling the linguistic personality of the Sherlock Holmes character in the modern British television series Sherlock. Season 1.

The article deals with the key ways of modeling a character's linguistic personality and classifies the personage's characteristics according to sociolinguistic, psycholinguistic and linguocultural factors. The paper named the reasons why the main character inherited these character traits. The components of the features of his speech image are analyzed.

Key words: *linguistic personality, approaches to modeling of linguistic personality, sociolinguistic factor, psycholinguistic factor, linguocultural factor.*

В. А. Замошнікова

Науковий керівник – доц. В. В. Герман

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ

У статті розглянуто особливості психолінгвістики як науки, виокремлено ключові аспекти досліджуваного поняття та окреслено структурну організацію психолінгвістичного вчення. У праці висвітлено історію становлення психолінгвістики та вклад конкретних науковців у розвиток даної науки. Представлено аналіз концепції про універсальний предметний код.

Ключові слова: *лінгвістика, психологія, психолінгвістика, мова, мовлення.*

Постановка проблеми. Психолінгвістика з'явилася відносно нещодавно, проте фундаментальність її істин, розмаїття понятійного апарату, багатофункціональна векторність пізнання людського мовленнєвого фактору та поліаспектність новизни підходів забезпечують вітчизняній та світовій науковим спільнотам якісний результат досліджень. Так, незаперечним є факт, що неабиякий інтерес саме до цього наукового напряму зумовив появу низки праць конкретної тематики, проте стовідсотково дане поняття ще не висвітлене.